

a késő rézkori (badeni kultúra) kemencék. Ezen kívül még őskori és késő rézkori gödröket, árkokat, valamint több vegyes leletanyagú (késő rézkor, késő bronzkor) feltöltési réteget bontottunk ki. A feltárás legfontosabb eredménye a középső neolitikus pattintott köpengékből és edénytöredékekből álló leletegyüttes előkerülése, amely depóként értelmezhető.

Nagy-Mál-völgy (MRT 9. k. 14/35. lh., KÖH 10649): 2013. július 29-én feltárást végeztünk a lelőhelyen, amely Kosd településtől ÉK-re, a Rádi-patak völgyében található. A feltárás során 146,8 m² terület lett humuszos, összesen egy leletanyagot nem tartalmazó, ismeretlen korú tűzhely(?) maradványát bontottuk ki.

Munkatársak: Buránszki Nóra régész, Szócs Péter geodéta.

PATAY RÓBERT

Nagyoszlás (MRT 9. k. 14/15. lh., KÖH 10629): A területen 2013 júliusában feltárást, szeptemberében szakfelügyeletet végeztünk. A munkálatok során 2 sekély gödör került elő. Mindkét objektumban nagy mennyiségű kerámia és állatsont volt, a leletanyag alapján az előkerült régészeti jelenségeket a bronzkorba sorolhatjuk.

FARKAS ZOLTÁN

120. Kóny határa

(Győr-Moson-Sopron megye) **R, B, Á, Ú, I**

Az M85 gyorsforgalmi út Enese–Csorna szakaszának építéséhez kapcsolódóan az alábbi lelőhelyek kutatása történt meg 2011, 2013-ban.

Döri határra dülő (KÖH 24326): 2011. október 12–21. között a kitűzött lelőhely nyomvonalat érintő szakaszán elvégeztük a próbafeltárást. Az érintett terület a jelenlegi 85. sz. főúttól D-re fekszik, mely akácerdővel fedett terület volt és csak kis része húzódik szántóföldön. A kijelölt területen hosszában összesen 5 kutatóárkot húztunk, a leendő főpálya 2 sávjának széleinél, ill. a bekötőtű D-i szélénél. Mivel a lelőhely próbafeltárása pozitív eredménnyel zárult, így a terület K-i felében kijelölt depóhelyre is húztunk kutatóárkokat (a két szélére és a közepére). Itt a D-i felében találtunk objektumfoltokat, ezért csak annak É-i részén tudtuk kialakítani a tényleges depóhelyet. Ez alapján is bizonyítható, hogy a lelőhely kiterjedése jóval nagyobb az előzetesen meghatározottnál. A kutatóárkokban telepjelenségekre utaló foltokat találtunk (gödör, árok, cölöplyuk, kemence), melyek az előkerült kerámiaanyag alapján Árpád-korból, rézkorból, ill. bronzkorból származnak. Az Árpád-kori réteg közvetlenül a felső humuszréteg alatt jelentkezik, itt számos edénytöredék került elő, de jól körülhatárolható folt sok esetben nem figyelhető meg körülöttük, eddig 2 kemence jól elkülöníthető foltját találtuk meg. A sárgásbarna, homokos altalajban főként őskori (rézkor, bronzkor) jelenségek kerültek elő. A humuszréteg vastagsága a lelőhely ÉK-i és DNY-i részén a legvastagabb (kb. 160 cm), míg a terület középső felében vékonyabb (kb. 60–80 cm).

A terület lehumuszosítását 2011. október 24-től elkezdtük. A humuszosítás során a talaj rétegzettségével kapcsolatban a következőket figyeltük meg: közvetlenül a felső humusztakaró alatt sárgásbarna, finomhomokos réteg húzódik, mely alatt egy barnásszürke/szürke réteg jelentkezik és általában ez alatt található a sárga/sárgásbarna, homokos altalaj. A terület K-i felében e szürkés réteg helyett szürkéssárgás, nagyon finom

szemcsés homokos réteg található, mely alatt szürkésfekete réteg figyelhető meg és a sárgás, homokos altalaj csak ez után következik. A barnásszürke/szürke rétegben egyértelműen Árpád-kori kerámiaanyag (pl.: bográcsperem-töredék) jelentkezik, de általában objektumfoltot nem lehetett megfigyelni itt (pl. egy egész fazekat is kifordított a forgórakodó gép a humuszosítás során, ahol szintén nem találtunk régészeti jelenségre utaló nyomot). Ennek oka többek között a talajművelés és a terület beültetése akácfákkal, illetve a sötét színű talajban nehéz észrevenni a szintén sötétbarnás betöltésű objektumokat. Így a terület azon részeit, ahol egyértelműen sűrűsödött a leletanyag ezen a szürkés rétegben, azt a humuszosítás során meghagytuk az adott szinten és nem szedtük le teljesen az altalaj szintjéig (ezek elbontása kézi erővel történt). A kemencékre utaló pirosas-égett foltok azok, melyek egyértelműen körülhatárolhatók ebben a rétegben. A sárga altalajban pedig őskori, elsősorban bronzkori és elszórva némi rézkori és késő neolitikus telepjelenségekre utaló objektumokat (gödör, árok, alapárkos ház, cölöplyuk) találtunk, illetve van egy kivétel a 94. ház, mely az Árpád-korból származik.

Összesen 519 objektumot bontottunk ki a 2011. október 3. és december 13. közötti időszakban (a bekötőtű nyomvonalában feltárt objektumokkal együtt), melyek mind egykori települések meglétére utalnak és az Árpád-korból és az őskorból (késő neolitikum, rézkor, bronzkor) származnak. Jelentősebb objektumok: több bronzkori gödörben (9., 45., 68., 196., 279.) találtunk hatalmas mennyiségű kagylót és csigát, melyek mellett általában nagy mennyiségű mészbetétes díszítésű edénytöredék volt, némi állatsont kíséretében. A területen összességében jellemző a nagyszámú kerámiaanyag előkerülése. Számos gödörben találtunk nagy méretű mészbetétes díszítésű edénytöredékeket. (61., 68., 84., 85., 94., 196., 279.). Tehát a kerámiaanyag java része a bronzkorból származik, illetve van egy nagyobb méretű, ujjbenyomkodással díszített (a hasán fut körbe ívesen) késő neolitikumra datálható edényünk is (90. gödör).

A fő nyomvonal középső részén, egymáshoz közel több kemencét is találtunk a humuszosítás során. A 307. kemence platnija (sütőfelület) alatti hőszigetelő rétegben Árpád-kori kerámia (pl.: bográcsperem-töredékek) mellett bronzkori mészbetétes díszítésű kerámia is volt. E kemencét ráépítették egy alapárkos házra (308. obj., bronzkor) és valószínűleg az ott talált edénytöredékeket másodlagosan felhasználták a kemence építői. A közelében lévő 388. és 400. kemencék platnija alatt szintén keveredtek e két korszakra jellemző edénytöredékek.

A bekötőtű nyomvonalába eső lelőhelyszakaszt teljesen feltártuk és ledokumentáltuk. Itt 88 objektumot találtunk, ezek is szintén telepjelenségek, melyek az Árpád-korból és az őskorból (bronzkor főként) származnak. A többségük gödör, de van köztük néhány cölöplyuk, árok és egy félig földbemélyített ház (Árpád-kor) is. Az objektumok többségét az altalajban észleltük, de a szürke átmeneti rétegben és a sötétbarna homokos humuszrétegben is kerültek elő objektumok. Az előkerült leletanyag tükrében megállapítható, hogy a lelőhelyszakasz szerkesztésével kapcsolódik a fő nyomvonalba eső lelőhelyszakaszhoz, valamint a bekötőtű nyomvonalába eső lelőhelyrész minden irányban folytatódik, tehát a lelőhely teljes kiterjedésének határait még nem találtuk meg.

Mivel a fő nyomvonalba eső lelőhelyszakasznak csak egy részét sikerült lehumuszosítani és feltárni, ezért az objektumok bontását és a humuszosolását még a későbbiek folyamán folytatni kell. Egyértelművé vált, hogy a lelőhely kiterjedése nagyobb, mint azt korábban feltételezték, így a nyomvonalba (fő nyomvonal és bekötőút) eső lelőhely-növekmények feltárása is szükséges.

A 2012. év augusztusában született kormánydöntésben engedélyezték a lelőhelynek az M85 gyorsforgalmi út nyomvonalába eső további bővítései feltárását.

A lelőhelyen 2013. február 15-én a humuszosolásra váró területről eltávolítottuk a havat. Majd ezt követően 18-án elkezdtük a lelőhely nyomvonalba eső szakaszán a felső termőréteg eltávolítását. Először azonban a 2011-ben eredetileg bejelölt lelőhelyrész ÉK-i felének humuszosolását kellett elvégeznünk (ezt akkor a zord téli időjárási viszonyok miatt nem tudtuk megtenni), majd ezt követően kezdtük el a növekmények humuszosolását. A humuszvastagság változó: az ÉK-i bővítés esetén 120–180 cm, míg a DNy-i bővítésnél a korábban feltárt lelőhelyrész közelében kb. 150 cm, aztán hirtelen drasztikusan csökken és csak kb. 30 cm vastag, majd a lelőhely vége felé haladva ismét növekszik (140–160 cm vastag lesz), a fő nyomvonalaltól D-re húzódó szervízút esetében szintén vastag (kb. 160 cm) humuszréteggel számolhatunk. Az altalaj sárga, sárgászürke homokos, helyenként löszös és erősen vaskiválásos.

A humuszosolás során egyértelműen kirajzolódott, hogy a sűrűbben lakott terület a lelőhelyszakasz középső, dombháton húzódó felén figyelhető meg, míg a szélei felé haladva kevésbé intenzíven jelentkeznek a különféle objektumok. Ezek elsősorban őskori, azon belül kora bronzkori település meglétére utaló jelenségek (gödör, kút, árok, cölöplyuk), illetve egy kivétel van (538. obj., Árpád-kori kemence), mely egészen magasan jelentkezett, a mai járászint alatt kb. 40 cm-rel. A humuszosolás során több Árpád-kori kerámiaanyag is előkerült, de ezeket objektumokhoz nem lehetett kötni. A 2011. évi feltárás során már megfigyeltük, hogy a mai termőréteg alatt egy szürkésfekete réteg húzódik, és ez tartalmazza azt az Árpád-kori járászintet, melyből a szörvány kerámiatöredékek és a kemence előkerült. A leletanyag java részét a különféle edénytöredékek, állatsontok és kagylók/csigák alkotják. Több nagy méretű, hatalmas mennyiségű csigát, kagylót tartalmazó folt is előkerült.

Az objektumok bontását 2013. március 25-én kezdtük el, majd a havazások és esőzések miatt, illetve azok eredményeként kialakult összefüggő víztakaró miatt a régészeti tevékenységet fel kellett függesztenünk, melyet 2013. április 22-án tudunk elkezdni újra és végül 2013. július 9-én fejeztünk be. Így a beruházással érintett, kibővített lelőhelyszakaszon a feltárás megtörtént.

A 2013. november 19–22. között, a kivitelezés alatt végzett régészeti megfigyelés során további objektumok kerültek elő a fő nyomvonal területén a lelőhely DNy-i szélétől DNy-ra. Így a lelőhely kiterjedése tovább nőtt. Végül az idei évben további 309 objektumot tártunk fel megelőző feltárás keretében, illetve további 16 darabot a régészeti megfigyeléskor. Ezek elsősorban őskori, azon belül kora bronzkori település meglétére utaló jelenségek (gödör, kút, árok, cölöplyuk).

A fő nyomvonal DNy-i felének középső és a parkolórész melletti szakaszán több nagy méretű gödröt, gödörkomplexumot találtunk, ezek egy részében rengeteg kagyló volt (pl. 685.), illetve több kút is előkerült itt (pl. 723., 724.), melyek betöltéséből nagy mennyiségű kerámia, állatsont és kagyló került elő.

A leletanyag java részét általában a különféle edénytöredékek, állatsontok és kagylók/csigák alkotják. Érdekesebb leletek: öntőminta (746.), orsógomb (781.), agyagnehezék (725.), salak (649.), kis edényke (724.), egész edény (678.), 2 edénytöredék (680.).

Munkatársak: Dr. Tomka Péter és Deák Andrea régészek; Alács Attila, Dankó Judit, Máthé Genovéva, Gera Ágnes, Semperger Zoltán, Szalai Gábor és Szöllösi Géza technikusok.

NAGY ANDREA – PESTI KRISZTINA

Káptalani-dűlő II. (KÖH 77855): 2013. október 22-én az M85 gyorsforgalmi út Enese–Csorna közti nyomvonalának humuszosolása közben több objektum foltja jelentkezett a 15+000–14+750 km szelvény között, Kóny településtől ÉK-re. A humuszosolás során egy kisebb dombhát Ny-i lejtőjén, kb. 250 m hosszú szakaszon, a teljes nyomvonal szélességében kerültek elő objektumok, főként cölöplyukak, továbbá néhány nagyobb, kerek gödör, illetve árok. Az objektumok előfordulása nem túl intenzív, a nagyobb területen viszonylag ritkán jelentkeztek. A jelenségek feltárását 2013. október 28.–november 14. között elvégeztük, összesen 56 objektumot dokumentáltunk 7049 m²-en.

A feltárt objektumok mindegyike településjelenség (árok, gödör, cölöplyuk, kút). Az előkerült objektumok többsége nem tartalmazott régészeti leletanyagot, de néhány gödörből a középső bronzkorra datálható, jellegzetes mészbetéttel díszített kerámiatöredékek kerültek elő. A Ny-i szakaszon elsősorban nagy méretű, széles, a nyomvonal határain túl is folytatódó árokszakaszokat tártunk fel, illetve néhány gödröt. A kevés régészeti leletanyag az újkor időszakára datálja azokat.

A Kóny határában lévő szakasz a nyilvántartott Káptalani-dűlő II. régészeti lelőhelytől kb. 30 m-re D-re található, így a már ismert lelőhely határát D-i irányba bővítettük.

Munkatársak: Alács Attila, Dankó Judit, Fehér Alíz, Papp Szilveszter.

CZIGÁNY DÁVID

Markotai út összevont lelőhely (KÖH 24324): A területen 2013–2014-ben végzett munkálatok leírását összefoglalóan lásd a 2014. év jelentései között.

Szapudi határra-dűlő II. (KÖH 67211): 2011. március 7–8. között a lelőhely M85 gyorsforgalmi út Enese–Csorna szakaszának nyomvonalát érintő területén megkezdtük a próbafeltárást. Az érintett terület nagy része a jelenlegi 85-ös sz. főúttól É-ra fekszik. A főúttól D-re fekvő területen az aszfaltos bekötőt, valamint a közművek miatt nem állt módunkban kutatóárokot húzni.

A K–Ny irányú 1. kutatóárok a nyomvonal szakasz É-i szélén húzódik, azt követve, a földúttól K-re eső részen. Mélysége 35–40 cm. K-i végén fekete agyagos, kötött humuszréteg, alatta szürkés sárga kemény agyagos altalaj jelentkezik, Ny-i végén a talaj már homokos jellegű. K-i végében egy cölöplyuk foltja, valamint egy ÉNy–DK irányú árok foltja került elő. A 2. kutatóárok az 1.-től D-re 10–12 m-re húzódik, szintén K–Ny irányú. A humusztakaró az 1. árokhoz hasonlóan változik. K-i végében egy cölöplyuk és egy gödör foltja látható. Az É–D irányú 3. kutatóárok a földúttól Ny-ra található, a kitérített nyomvonalszakasz szélét követi, két végén megtörik. A talaj homokos jellegű, a humuszréteg 35–40 cm, az altalaj sárga homokos. A 4. árok párhuzamos az előzővel, majd D-i végén derékszögben megtörik és K–Ny irányban halad tovább. Ezen

a szakaszon egy talán halvány cölöplyuk foltja és egy kerek halvány elszíneződés volt. Az 5. árok az előzőtől K-re 10–13 m-re található, iránya is hasonló. Régészeti jelenség nem került elő, csupán a sárga homokos altalaj. A 6. árok a 4. és az 5. árok K–Ny irányú szakasza között húzódik, régészetileg negatív.

A lelőhely ritkán fedett régészeti jelenségekkel. Az 1. és a 2. kutatóárok jelenségekkel fedett részeinek egybenyitásával kialakított felszínen 14 objektum jelentkezett (7 gödör, 6 cölöplyuk és 1 árok). Betöltésükből kevés Árpád-kori kerámiaanyag és állatsont került elő. Két objektum újkorinak bizonyult.

Kivitelezése közben, régészeti szakfelügyelet mellett 2013. október 26.-án több objektum foltja jelentkezett a 14+680 km szelvénytől kezdődően. A lapos, mélyen fekvő terület humuszolása során kb. 400 m hosszú szakaszon, a teljes nyomvonal szélességében elszórta kerültek elő objektumok, melyek bontását 2013. november 13–20. között végeztük el. Az érintett nyomvonalszakasz részben a Szapudi határra-dülő II. régészeti lelőhely területére esik, a lelőhely kiterjedését kis mértékben Ny-ra, nagyobb mértékben K-i irányba bővítettük.

Az érintett 5506 m² területen összesen 42 régészeti jelenséget tártunk fel, valamennyi telepjelenség (ház, árok, gödör, cölöplyuk). Az objektumok előfordulása nem túl intenzív, a nagyobb területen viszonylag ritkásan jelentkeznek. A legtöbb kisebb, vagy közepes méretű gödör, illetve árok. Kiemelhető egy ÉNy–DK-i tájolású, 16×10 m nagyságú, téglalap alaprajzú, alapárkos, egyterű épület maradványa, melynek árkában sekély, apró karóhelyek kerültek elő. Az alapárokból leletanyag nem jött elő. Értékelhető leletanyagot csak 3 objektumban találtunk, ezek közül 2 gödör őskor, talán rézkori anyagot tartalmazott, egy árok újkori.

Munkatársak: Hargitai András régész; Alács Attila, Dankó Judit, Fehér Alíz, Papp Szilveszter technikusok.

NAGY ANDREA – CZIGÁNY DÁVID

121. Környe, Római erőd (Vackor Óvoda, ún. Feszty udvar) (KÖH 34285)

(Komárom-Esztergom megye) Ró, Ú

A lelőhely területén 2013. június 26. – augusztus 31. között szennyvíz- és csapadékvíz-elvezetési rendszer létesítéséhez kapcsolódva régészeti megfigyelésre, illetve ezt követően megelőző feltárássra került sor a tatai Kuny Domokos Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum részvételével. Az óvoda épületének helyén már 2009-ben megelőző feltárás folyt.³⁷ Az ideai megfigyelés, valamint a megelőző feltárás a 2009-es feltáráshoz szervesen csatlakozott, annak időszerűség és lehetőség szerinti folytatása és az adott területen történő kiegészítése volt.

A régészeti munkák csak az óvodához tervezett szennyvíz, csapadékvíz és áram vezetésére szolgáló árkok, illetve az intézményi parkoló területére szorítottak, 40 cm mélységtől 250 cm mélységig, a járószint feltöltöttségének és az altalaj szint-változásainak megfelelően.

Az építkezéssel kapcsolatos munkálatok összességében nagyjából 2 hektárnyi területet érintettek, ténylegesen ennek azonban csak kisebb részét, a végzett munkák jellegeből fakadóan. A feltárás során római objektumok kerültek elő, ezen belül kora, valamint késő császárkoriak. Az előkerült régészeti je-

lenségek között falakat (hosszanti és keresztirányúakat, É–D-i koordináta mentén), egy tornyot, gödröket, szemetesgödört, gödörházat, árkot(?), planírréteget lehetett dokumentálni. Az egyik Ny–K-i irányú fal mellett közvetlenül egy téglásir került elő, amelyben egy csecsemő vázát találtuk. A leletanyag főként *principatus* kori, illetve késő római kerámia volt, továbbá egy felirat nélküli oltárkö, állatsontok, szórvány embercsontok, bronz és vas használati eszközök, érmek, nagy mennyiségű *tegula* és egy malomkő képezték a leletek további részét.

Az előkerült falak kora és késő császárkoriak. A kora császárkori falak mennyisége kevesebb volt. Egy 40 cm vastagságú, K–Ny-i irányú példán túl É–D-i, illetve K–Ny-i irányú, az ásatási területen túl Ny-on egymásba csatlakozó két 360 cm vastag falszakasz, tulajdonképpen egy azonos falrendszer részei kerültek elő, amelyek eddig ismeretlenek voltak, és jóval a késő római erőd falain belül helyezkednek el. Ugyanehhez a falrendszerhez tartozhattak az ásatási terület K-i részén nyomokban megfigyelhető szélesebb faltörédek is. A Ny-i vastag fallal egy rétegből és alatta gödörházat, szemétegödört, illetve árokmaradványokat azonosítottunk, majd tártunk fel a rendelkezésre álló területen. A késő római korszakból 80 és 60 cm falvastagságú, erődön belüli épületek falmaradványai kerültek elő, ezek három épülethez tartozhattak. Az ásatási terület K-i felén jelentkező falmaradványok a 18–19. század építkezéseinek maradványai voltak, ezek helyben talált kőanyagból készültek, a rómaihoz hasonló technikával. Kiemelkedő jelentőségű a késő római erőd K-i kapujának közel teljes egészében előkerült D-i tornya, amely egy új toronytípust képvisel a késő római erődépítészetben. A 240 cm falvastagságú, 1140 (±8) cm belső átmérőjű torony alaprajza szabályos kör alakú, azonban a kör nem a falsíkhöz csatlakozik, hanem a kör kiegészített vonala negyed körszelettel a fal síkjára mögé nyúlik. Ezen kívül bejárati része az eddig ismertektől eltérően a kör falsíkba hatolásának két szélén, a toronyközép felé irányított háromszög oldalai szerinti vonal mentén található. A torony közepén pillér állt, ennek alapozási része épségben került elő, oldalainak irányítása megfelelt a bejárat két szélének: szélei nem a falsíkkal párhuzamosan és merőlegesen, hanem a bejárat széleinek felelt meg, azaz két szemközti sarka a bejáratra merőleges tengelyre esik. Eltérő tervezési és kivitelezési változatot képvisel az erőd eddig már teljesen ismert két (egy K-i és egy D-i) oldaltornyához képest is, nemcsak a korabeli *pannoniai*, hanem a birodalom további tornyaival történő összehasonlításban is. A torony eddigi, Tóth Endre és Szabó Ádám által több helyütt közölt, 2011 előtt készített rekonstrukciós rajzokon oldaltornyokénál nagyobb méretűnek ábrázolt kaputornyoknál kisebb külső síkjára az oldaltornyokénál beljebb húzódik. Elhelyezkedése pontosan ott van, ahol az a Szabó Ádám által készített rekonstrukciós rajzon szerepelt. A torony egyedisége által felvetett építészeti és időrendi kérdések összessége miatt egyelőre nem került típusba sorolásra, azonosítására Szabó Ádám a *sophia* jelzöt látta alkalmasnak.

A kisleletek között kiemelkedik a *principatus* kori kerámia nagy mennyisége, ezen belül a korábbiakban tapasztaltakhoz hasonlóan az úgynevezett sűrű kerámiatörédek képviselik a legnagyobb számot. Késő római kerámia az eddigiekhez hasonlóan szórványosan került elő. Az éremleletek egyaránt képviselik a kora, illetve a késő császárkort; valamint még egy teljesen azonosíthatatlan, ez feltehetőleg nem római kori. Előkerülési helye a 360 cm vastag, *principatus* kori fal K–Ny-i, teljesen feltárt szakaszának É-ről kiszedett része volt. Néhány

37 RKM 2009, 254., Környe, Alkotmány utca 5. lelőhelyén.